

О. В. Самсонов, аспірант кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»
ORCID: 0009-0007-7916-3302

ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ДОПІНГУ ТА КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ: МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Статтю присвячено дослідженню сучасного стану міжнародно-правового регулювання запобігання незаконному обігу допінгу та корупції у сфері професійного спорту, а також визначенню основних тенденцій розвитку міжнародних механізмів протидії кримінальним правопорушенням у зазначеній сфері. Акцентовано увагу на тому, що професійний спорт у сучасних умовах є не лише важливим соціальним і культурним явищем, але й сферою значної економічної активності, що створює підвищені ризики його криміналізації. Поширення допінгу, корупційних практик, договірних матчів, незаконного впливу на результати спортивних змагань та інших протиправних проявів зумовлює необхідність удосконалення міжнародних правових механізмів забезпечення чесності спортивної діяльності.

Установлено, що світовою спільнотою розроблено значну кількість міжнародних нормативно-правових актів, які визначають основні стандарти здійснення професійної спортивної діяльності, закріплюють вимоги щодо дотримання принципів доброчесності, чесної конкуренції та спортивної етики, а також формують засади міжнародного співробітництва у сфері протидії кримінальним правопорушенням у спорті. Водночас констатовано відсутність єдиного універсального міжнародно-правового документа, який би комплексно врегульовував усі аспекти запобігання кримінальним правопорушенням у сфері професійного спорту та встановлював цілісну систему міжнародних гарантій спортивної безпеки.

Наголошується, що найбільшу увагу міжнародним та європейським співтовариством традиційно приділено питанням протидії незаконному обігу допінгових препаратів, корупційним правопорушенням і маніпулюванню результатами спортивних змагань. У зв'язку з цим у роботі проаналізовано положення Антидопінгової конвенції Ради Європи, Міжнародної конвенції ЮНЕСКО про боротьбу з допінгом у спорті, Всесвітнього антидопінгового кодексу, Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, а також Кодексу олімпійського руху щодо запобігання маніпулюванню спортивними змаганнями. Зроблено висновок, що подальший розвиток міжнародного правового регулювання у цій сфері має бути спрямований на уніфікацію правових стандартів, посилення міждержавної взаємодії та формування комплексного міжнародного механізму протидії криміналізації професійного спорту.

Ключові слова: професійний спорт, криміналізація професійного спорту, міжнародні стандарти, корупція, допінг, спортивна кримінологія.

O. V. Samsonov. Preventing illegal circulation of doping and corruption in professional sports: international standards

The article is devoted to the study of the current state of international legal regulation of the prevention of illegal trafficking in doping and corruption in the field of professional sports, as well as to the identification of the main trends in the development of international mechanisms for combating criminal offenses in this area. The emphasis is on the fact that professional sports in modern conditions are not only an important social and cultural phenomenon, but also a sphere of significant economic activity, which creates increased risks of its criminalization. The spread of doping, corrupt practices, match-fixing, illegal influence on the results of sports competitions and other illegal manifestations necessitates the improvement of international legal mechanisms for ensuring the integrity of sports activities. It is established that the world community has developed a significant number of international regulatory and legal acts that define the basic standards for the implementation of professional sports activities, establish requirements for compliance with the principles of integrity, fair competition and sports ethics, and also form the basis of international cooperation in the field of combating criminal offenses in sports. At the same time, it is stated that there is no single universal international legal document that would comprehensively regulate all aspects of preventing criminal offenses in the field of professional sports and establish a holistic system of international guarantees of sports safety.

It is emphasized that the greatest attention has traditionally been paid by the international and European community to the issues of combating the illicit trafficking of doping substances, corruption offenses and manipulation of the results of sports competitions. In this regard, the paper analyzes the provisions of the Anti-Doping Convention of the Council of Europe, the UNESCO International Convention against Doping in Sport, the World Anti-Doping Code, the Council of Europe Convention against the Manipulation of Sports Competitions, as well as the Olympic Movement Code on the Prevention of Manipulation of Sports Competitions. It is concluded that the further development of international legal regulation in this area should be aimed at the unification of legal standards, strengthening interstate cooperation, and forming a comprehensive international mechanism to combat the criminalization of professional sports.

Key words: professional sports, criminalization of professional sports, international standards, corruption, doping, sports criminology.

© О. В. Самсонов, 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Постановка проблеми. Спорт, будучи глобальною культурною цінністю усього цивілізованого суспільства, потребує належного правового регулювання як на рівні національного законодавства, так і на більш глобальній арені. Правове регулювання сфери професійного спорту закладене у низці міжнародних актів, які часто стають основою розробки та запровадження окремих законодавчих актів на національному рівні, в тому числі й в Україні. Це й обумовлює важливість та актуальність дослідження міжнародно-правових стандартів, направлених на запобігання та протидію злочинності у сфері професійного спорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародно-правового регулювання протидії незаконному обігу та корупційним правопорушенням у сфері професійного спорту знайшли відображення у роботах Т.М. Акуленко, С.С. Андрейченко, Д.О. Анісімова, Г.Ю. Бордюгової, О.І. Петренка, В.В. Сокурєнка та інших дослідників.

Метою статті є дослідження міжнародно-правових стандартів протидії незаконному обігу допінгу та корупційним правопорушенням у сфері професійного спорту.

Викладення основного матеріалу. Світовою спільнотою розроблено комплекс міжнародних нормативних актів, які встановлюють основи спортивної діяльності та направлені у першу чергу на безпеку спортсменів та справедливість проведення змагань. В якості міжнародного регулювання спортивної діяльності створювалися нормативно-правові акти та міжнародні організації [15, с. 155]. У сучасній юриспруденції широке застосування отримав термін «міжнародне спортивне право», під яким розуміють систему міжнародно-правових норм, що регулюють співробітництво суб'єктів міжнародного права у галузі спорту на універсальному та регіональному рівнях й застосовуються до певного кола відносин, як-то: боротьба з дискримінацією у спорті, протидія поширенню допінгу, визнання права на спорт як права людини, підтримання миру під час Олімпійських ігор, запобігання й боротьба з насильством у зв'язку зі спортивними подіями [2, с. 377].

У той же час, єдиного міжнародно-правового документу, який би комплексно охоплював питання протидії кримінальним правопорушенням у сфері професійного спорту, немає.

При цьому, найбільшої уваги світовим та європейським співтовариством традиційно приділено проблемам протидії незаконному обігу допінгових препаратів, корупційним правопорушенням і маніпуляції спортивними змаганнями – через масштаб цих явищ та згубні наслідки для здоров'я спортсменів, суспільної моралі та економіки спорту.

Серед міжнародних документів загального характеру слід згадати насамперед Олімпійську хартію [14], якою закладено основи міжнародного олімпійського руху й яка донині є кодифікованим актом, що містить перелік основних принципів олімпізму, правил та роз'яснень, прийнятих Міжнародним олімпійським комітетом (МОК), Міжнародну хартію фізичного виховання, фізичної активності та спорту від 21.11.1978, прийняту Генеральною конференцією ЮНЕСКО [13], а також ухвалену Рекомендацією СМ/Рес(2021)5 Комітету Міністрів Ради Європи Європейську спортивну хартію (переглянуту) [6], в основу якої покладено прийняту у 1975 р. Європейську хартію спорту для всіх, надалі оновлену у 1992 та 2001 роках.

Ці документи закріплюють низку фундаментальних спортивних принципів, декларують необхідність захисту сфери спорту від зловживань та правопорушень, у тому числі насильства, допінгу, політичних маніпуляцій, корупції та шахрайства у сфері спортивних змагань, передбачають можливість застосування низки варіативних санкцій до правопорушників.

Важливі норми щодо регламентації протидії незаконному обігу допінгу у сфері професійного спорту містяться у ратифікованій Україною 15.03.2001 Антидопінговій конвенції (ETS № 135) від 16.11.1989 [3], прийнятій під егідою Ради Європи, і Додатковому протоколу до конвенції від 12.09.2002 [5].

Відповідно до конвенції, країни-учасники зобов'язуються координувати політику та практичні заходи своїх урядових відомств та інших державних органів, що відповідають за боротьбу з допінгом у спорті, забезпечуючи практичне застосування цієї конвенції.

Задля попередження застосування заборонених допінгових препаратів і методів конвенція зобов'язує держави-учасники: впроваджувати антидопінгове законодавство та правила; вживати адміністративні заходи, спрямовані на обмеження обігу та використання у спорті допінгових препаратів; забезпечувати контроль за обігом, володінням, ввезенням, розповсюдженням і продажем допінгових препаратів; створювати на своїй території лабораторії допінгового контролю, заохочуючи останні до реалізації відповідних програм досліджень і розробок у галузі допінгових препаратів і методів.

Згідно з Додатковим протоколом до конвенції держави-учасники взаємно визнали повноваження національних антидопінгових організацій на проведення допінг-контролю на їхній території у спортсменів іншої сторони конвенції, а також визнали повноваження ВАДА та інших організацій з допінг-контролю, які здійснюють роботу під його контролем.

У контексті аналізу стандартів боротьби зі злочинністю у сфері професійного спорту необхідно звернути увагу і на норми Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті, прийнятої 18.11.2005 на 33-й сесії ЮНЕСКО [12].

Задля досягнення цілей конвенції, остання зобов'язує держав-учасниць вживати на національному й міжнародному рівнях належних заходів; заохочувати всі форми міжнародного співробітництва,

спрямованого на забезпечення захисту спортсменів, дотримання етичних принципів у спорті й спільного використання результатів досліджень; сприяти міжнародному співробітництву між державами-учасницями й провідними організаціями у сфері боротьби з допінгом у спорті. Конвенція передбачає вжиття державами-учасницями відповідних заходів у сфері законодавства, нормативного регулювання, політики й адміністративної практики. Значної уваги документ приділяє питанням налагодження співпраці між антидопінговими і спортивними організаціями, підтримці місії Всесвітнього антидопінгового агентства (ВАДА), міжнародній співпраці у сфері допінг-контролю, проведенню антидопінгових та інших наукових досліджень у спортивній сфері.

Доповненням до Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті є розроблений ВАДА Заборонений список, що набув чинності з 01.01.2006. Список містить перелік заборонених речовин, заборонених методів, речовин, заборонених в окремих видах спорту та специфічних субстанцій.

У Додаток № 1 до конвенції внесено Всесвітній антидопінговий кодекс, прийнятий ВАДА 05.03.2003 [4], який є універсальним документом, що містить конкретні положення щодо визначення допінгу, переліку порушень антидопінгових правил, особливостей доказування застосування допінгу, тестування і розслідування, аналізу проб, обробки результатів, а також санкцій (наслідків) стосовно спортсменів та інших фізичних осіб, команд, спортивних організацій та сторін-підписантів і ВАДА.

Ратифікувавши 03.08.2006 Міжнародну конвенцію про боротьбу з допінгом у спорті, Україна також вживає необхідних заходів з метою виконання її цілей. Свідченням цього є нині чинний Закон України «Про антидопінгову діяльність у спорті» [16], що й визначив правові та організаційні засади провадження антидопінгової діяльності на національному рівні. Разом з тим, враховуючи серйозність проблематики використання допінгу у сфері професійного спорту, відповідне законодавство вимагає повсякчасного перегляду й оновлення, в тому числі у зв'язку з затвердженням нових стандартів на міжнародному рівні.

Основне навантаження щодо здійснення антидопінгової діяльності в сучасному світі покладено на засновану у 1999 р. МОК та урядами провідних країн ВАДА як спеціалізовану організацію, створену спеціально для здійснення антидопінгової діяльності у спортивній сфері. Наразі ця організація є і верховним наглядовим антидопінговим органом, що здійснює функції спостереження на міжнародних спортивних заходах та у позазмагальний період через складну систему підпорядкованості відповідних національних антидопінгових організацій [1, с. 159–160].

Знаковими процесами останніх часів стали проникнення у спортивну сферу ринкових відносин і її комерціалізація. Фінансово-економічний статус спорту, спонсорство несуть в собі серйозну небезпеку поширення корупції, трансформації ціннісних пріоритетів спорту. Корупція є явищем не лише українського спорту, але і всього міжнародного спортивного руху [11, с. 164]. Стосовно спорту у міжнародних документах корупція насамперед передбачає порушення принципу чесної гри (Fair Play).

На боротьбу з корупційними проявами у спорті, а саме, з маніпулюванням спортивними змаганнями, як окремим видом злочинності у сфері професійного спорту, спрямовані положення Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями від 18.09.2014 [9]. Конвенцією справедливо констатовано, що спорт, заснований на справедливій і рівній конкуренції, має непередбачуваний характер, а розвиток діяльності, пов'язаної зі ставками на спортивні змагання, у тому числі незаконними, збільшує ризики різноманітних маніпулювань. Визнано, що кожна країна і кожен вид спорту у світі можуть потенційно піддатися впливу маніпулювань спортивними змаганнями, й це явище, як глобальна загроза чесності у спорті, потребує глобальних заходів у відповідь.

Основними цілями конвенції проголошено: попередження, виявлення та застосування санкцій проти національного та транснаціонального маніпулювання національними і міжнародними спортивними змаганнями; сприяння національному та міжнародному співробітництву проти маніпулювання між відповідними державними органами, а також з організаціями, залученими до спортивної діяльності і ставок на спортивні змагання.

Конвенцією передбачаються зобов'язання держав здійснити комплекс заходів щодо налагодження внутрішньодержавної та міжнародної взаємодії з питань запобігання та протидії маніпулюванням під час спортивних змагань, зокрема у зв'язку зі ставками на спортивні змагання, виявлення правопорушень під час організації та проведення спортивних змагань, що мали наслідком маніпулювання спортивними змаганнями, притягнення до відповідальності винних у вчиненні зазначених правопорушень фізичних та юридичних осіб.

З метою боротьби з незаконними ставками на спортивні змагання конвенція передбачає вжиття таких заходів, як закриття або обмеження доступу дистанційних та фізично існуючих операторів ставок на спортивні змагання, блокування фінансових потоків між незаконними операторами ставок і споживачами, заборона реклами незаконних операторів ставок, підвищення обізнаності споживачів про ризики, пов'язані з незаконними ставками на спортивні змагання.

Держави-учасники зобов'язуються конвенцією, щоб їх національне законодавство передбачало кримінальну відповідальність за маніпулювання спортивними змаганнями, коли це стосується примусової,

корупційної або шахрайської діяльності, а також за відмивання одержаних злочинним шляхом доходів, пов'язаних з маніпулюванням спортивними змаганнями.

Окремо передбачено і необхідність забезпечення притягнення винних юридичних осіб до кримінальної, адміністративної та цивільної відповідальності, у тому числі застосування до них тимчасового або постійного позбавлення права здійснювати комерційну діяльність, передачі під судовий нагляд та ліквідації підприємства у судовому порядку. Також, конвенція орієнтує держави-учасниці на вжиття законодавчих та практичних заходів щодо арешту і конфіскації товарів, документів, інших інструментів, які використовувалися в процесі маніпуляцій спортивними змаганнями, а також доходів від цих злочинів або майна, вартість якого відповідає цим доходам.

Конвенцію ратифіковано 16.11.2016, а раніше, 03.11.2015 з урахуванням її положень прийнято Закон України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» [17].

У свою чергу, під егідою МОК діє Кодекс олімпійського руху щодо запобігання маніпулювання спортивними змаганнями [7]. Кодекс закріплює принцип прихильності учасників олімпійського руху до захисту чесності спорту та визнає вирішальне значення співпраці спортивних організацій з державними органами, у тому числі правоохоронними органами, а також з суб'єктами ставок на спорт. У кодексі окремо зазначається, що встановлені ним правила відповідають Конвенції Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, що не заважає спортивним організаціям встановлювати і більш суворі правила.

Документ містить перелік конкретних порушень принципу чесності спорту, серед яких: незаконні ставки на спорт, маніпулювання спортивними змаганнями, у тому числі корупційна поведінка, порушення правил використання внутрішньої інформації або замовчування, відмова від співпраці з організацією, що проводить відповідне розслідування. У документі визначено загальні правила процедури розслідування порушень кодексу, тягар доказування і правила допустимості доказів, особливості оскарження висновків контролюючих організацій. Кодексом передбачається застосування тимчасових заходів до учасників змагань та інших осіб, стосовно яких проводиться розслідування, а також санкцій до осіб, винних у порушенні правил – від мінімального попередження до максимальної довічної дискваліфікації.

Важливу роль у протидії корупційним проявам у сфері професійного спорту продовжує відігравати і Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003 (ратифікована Україною 18.10.2006) [8], насамперед, в частині попередження підкупу національних та іноземних публічних посадових осіб, а також посадових осіб публічних міжнародних організацій, у тому числі при підготовці і проведенні міжнародних спортивних заходів. Конвенція визначає основні зобов'язання держав-учасниць щодо запобігання, розслідування і кримінального переслідування за корупцію та для призупинення операцій (замороження), арешту, конфіскації і повернення доходів від корупційних злочинів.

У контексті протидії корупційним проявам у сфері професійного спорту важливими документами залишаються прийняті під егідою Ради Європи Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1998 р. [10] та Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 р. [18].

Висновки. Зміст досліджених міжнародних нормативних актів демонструє намагання світової та європейської спільноти спрямувати зусилля держав на забезпечення законності і правопорядку у сфері професійного спорту, забезпечення прав спортсменів і глядачів, попередження протиправним явищам у міжнародному спортивному русі.

Імплементация Україною міжнародно-правових стандартів у національне законодавство та правозастосовну діяльність сприятиме посиленню протидії криміналізації професійного спорту, поліпшенню роботи суб'єктів протидії незаконному обігу допінгу, корупційним правопорушенням, що впливають на результати офіційних спортивних змагань, маніпулюванню ними, вдосконаленню правоохоронної діяльності, опрацюванню ефективних національних стратегій і заходів, спрямованих на попередження і припинення кримінальних правопорушень у всіх видах спорту відповідно до європейських та світових стандартів.

Список використаних джерел:

1. Акуленко Т.М. Правові аспекти міжнародного співробітництва щодо антидопінгової діяльності. *Актуальні проблеми політики*. 2018. Вип. 62. С. 152–165.
2. Андрейченко С.С. Міжнародне спортивне право: доктринальне обґрунтування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 4. С. 377–380.
3. Антидопінгова конвенція (ETS № 135) від 16.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_228#Text
4. Всесвітній антидопінговий кодекс. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Antidopingova_dijalnist/vsesvitniy-antidopingovy-kodeks.pdf
5. Додатковий протокол до Антидопінгової конвенції від 12.09.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_519#Text

6. Європейська спортивна хартія (переглянута): Рекомендація CM/Rec(2021)5 Комітету Міністрів Ради Європи. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Mizhnarodna_dijalnist/Spivrobotnuctvo%20z%20rado%20EU/PREMS%20039224%20UKR%202584%20Revised%20European%20Sports%20Charter.pdf

7. Кодекс олімпійського руху щодо запобігання маніпулюванню спортивними змаганнями. URL: https://admin.fairsport.gov.ua/uploads/Kodeks_Ol_mp_i_skogo_ruhu_ukr_3a13ee3a5a.pdf

8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

9. Конвенція Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_c01#Text

10. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text

11. Макода В.Є. Актуальні проблеми спортивного права в Україні та основні напрямки його розвитку у контексті євроінтеграційних процесів. *Рекодифікація цивільного законодавства і система права України у контексті євроінтеграційних процесів*: Матер. всеукр. науково-практичн. конфер. (Одеса, 8–9 листопада 2019 року) / за заг. ред. Є. О. Харитоновна. Одеса: Фенікс, 2019. С. 161–167.

12. Міжнародна конвенція про боротьбу з допінгом у спорті, прийнятої 18.11.2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_007#Text

13. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту 1978 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_350#Text

14. Олімпійська хартія. URL: <https://noc-ukr.org/about/officialdocuments/olimpiyska-khartiya/>

15. Палюх А.Я. Конституційно-правові засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2021. 449 с.

16. Про антидопінгову діяльність у спорті: Закон України від 26.01.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-20#n241>

17. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань: Закон України від 03.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/743-19#Text>

18. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_102#Text

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026